

## “Selçuklular’da Saltanat Mücadeleleri”

Yazar: Dr. Abdullah BAYINDIR

Hiperyayın, İstanbul 2020, 1. Baskı, 379 sayfa  
ISBN 978-625-7845-28-1

## “The Struggles For The Throne In The Seljuks”

Mehmet Alpaslan EŞKİ\*

### Öz

Selçuklu tarih yazımında merkezi otoritenin tesisi ve sürdürülebilirliği meselesi, hanedan üyeleri arasındaki saltanat mücadeleleri ekseninde şekillenen karmaşık bir süreci ifade eder. Dr. Abdullah Bayındır tarafından kaleme alınan *Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri* adlı eser, Büyük Selçuklu Devleti’nden başlayarak imparatorluğun farklı coğrafi şubelerine yayılan bu kronik iktidar krizlerini müstakil bir inceleme konusu yapmaktadır. Bu çalışma, söz konusu eseri; muhteva, kaynak kullanımı, metodoloji ve literatüre katkısı bağlamında eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmayı amaçlamaktadır. Eserin analizi yapılırken, Selçuklu siyasi tarihi literatürünün temel taşları olan Osman Turan’ın "devlet ve mefkûre" eksenli yaklaşımı, İbrahim Kafesoğlu’nun Türk devlet geleneği vurgusu ve Ali Sevim ile Erdoğan Merçil’in bölgesel hakimiyet teorileriyle karşılaştırmalı bir okuma tercih edilmiştir. Bayındır’ın çalışması, saltanat mücadelelerini kronolojik bir veri seti halinde sunması bakımından, dağınık haldeki bilgileri sistematize etme başarısı göstermektedir. Ancak eser, olayları ele alırken Claude Cahen ekolünün temsil ettiği sosyo-ekonomik dinamikleri ve Mehmet Altay Köymen’in vurguladığı kurumsal yapı analizlerini derinleştirmekten ziyade, olay odaklı (tasvir edici) bir anlatım dilini benimsemiştir. Bu incelemede, yazarın İbnü’l-Esîr, Râvendî ve Aksarâyî gibi birincil kaynakları kullanma biçimi ve bu kaynaklardaki rivayetleri sentezleme yeteneği de sorgulanmıştır. Kitabın, özellikle Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçukluları arasındaki veraset usullerindeki nüansları ortaya koymakta yetkin olduğu; ancak Kırmızı ve Suriye şubelerindeki mücadelelerin yerel dinamiklerini tahlil etmede, bölgesel çalışmaların (örneğin Faruk Sümer veya Coşkun Alptekin’in tespitlerinin) gerisinde kaldığı görülmektedir. Çalışmanın temel tezi olan "iktidarın bölünmezliği" ilkesi ile "hanedan ortak mülkiyeti" geleneği arasındaki çatışma, eserde başarılı bir şekilde örneklendirilmiş olsa da, bu çatışmanın neden olduğu toplumsal ve iktisadi kırılmaların analizi sınırlı kalmıştır. Sonuç olarak bu değerlendirme yazısı; *Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri* kitabının, mevcut literatürdeki "siyasi tarih" boşluğunu doldurmadaki işlevini teslim etmekle birlikte; eserin analitik derinlikten ziyade ansiklopedik bir rehber niteliği taşıdığını, metodolojik olarak betimleyici tarihçilik sınırlarında kaldığını ve literatürdeki teorik tartışmalara (merkeziyetçilik vs. federatif yapı) radikal bir yenilik getirmediğini ileri sürmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Selçuklu Tarihi, Saltanat Mücadeleleri, Veraset Sistemi, Abdullah Bayındır, Kitap Tanıtımı, Selçuklu Tarih yazımı.

### Abstract

The issue of establishing and sustaining central authority in Seljuk historiography represents a complex process shaped by struggles for the throne among dynasty members. The work titled *Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri* (Struggles for the Throne in the Seljuks), authored by Dr. Abdullah Bayındır, treats these chronic power crises, spanning from the Great Seljuk Empire to its various geographical branches, as an independent subject of study. This study aims to subject the aforementioned work to a critical evaluation in terms of content, source usage, methodology, and contribution to the literature. In analyzing the work, a comparative reading has been adopted, referencing foundational figures of Seljuk political history such as Osman Turan's state and ideal-centered approach, İbrahim Kafesoğlu's emphasis on Turkish state tradition, and the regional dominion theories

\* Dr. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0009-0001-8715-0970

E-mail: [malpaslan@gantep.edu.tr](mailto:malpaslan@gantep.edu.tr)

Bu çalışma, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) ile lisanslanmıştır. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr> This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0). <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

of Ali Sevim and Erdoğan Merçil. While Bayındır's work succeeds in systematizing scattered information by presenting power struggles as a chronological data set, it adopts an event-oriented (descriptive) narrative style rather than deepening the socio-economic dynamics represented by the Claude Cahen school or the institutional structural analyses emphasized by Mehmet Altay Köymen.

This review also questions the author's manner of utilizing primary sources such as Ibn al-Athir, Ravandi, and Aksarayî. It is observed that while the book is competent in revealing the nuances in succession procedures between the Great Seljuks and the Seljuks of Rum (Turkey), it falls behind specific regional studies in analyzing the local dynamics of struggles in the Kirman and Syrian branches. Although the conflict between the principle of "indivisibility of power" and the tradition of "common ownership of the dynasty" is successfully exemplified, the analysis of the social and economic ruptures caused by this conflict remains limited. Consequently, this review argues that while *Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri* functions to fill the gap in "political history" within the existing literature, it bears the characteristics of an encyclopedic guide rather than offering analytical depth. Methodologically, it remains within the boundaries of descriptive historiography and does not introduce a radical innovation to theoretical discussions (centralization vs. federative structure) in the field.

**Keywords:** Seljuk History, Struggles for the Throne, Succession System, Abdullah Bayındır, Book Review, Seljuk Historiography.

## Giriş

Türk-İslam devlet geleneğinde, siyasi iktidarın intikali ve merkezi otoritenin sürdürülebilirliği meselesi, devletin bekasını tehdit eden en yapısal kriz alanlarından birini teşkil etmiştir. Bozkır kültüründen tevarüs eden "ülke hanedanın ortak malıdır" anlayışı ve "kut" inancının kan bağı taşıyan her üyeye potansiyel bir meşruiyet alanı açması, Selçuklular örneğinde olduğu gibi, saltanat değişimlerini kanlı bir iç hesaplaşmaya dönüştürmüştür. Bu durum, sadece tahtın el değiştirdiği anlık siyasi krizler olarak değil; şehzadelerin, atabeylerin, yerel emirlerin ve göçebe unsurların taraf olduğu, devletin enerjisini içe tüketen uzun soluklu bir istikrarsızlık silsilesi olarak tezahür etmiştir.

Selçuklu tarih yazımı literatürü incelendiğinde, bu hayati meselenin genellikle genel siyasi tarih anlatıları içerisinde kronolojik bir "olaylar dizisi" olarak işlendiği görülmektedir. Alanın kurucu isimlerinden Osman Turan, meseleyi "Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi" çerçevesinde daha çok idealize edilmiş bir devlet felsefesi ve hukuk anlayışı üzerinden ele alırken; İbrahim Kafesoğlu, Selçuklu devlet yapısını kurumlar tarihi üzerinden analiz etmiş ve veraset meselesini bu kurumsal yapının henüz tam kristalize olamamış bir zaafı olarak tespit etmiştir. Benzer şekilde Ali Sevim ve Erdoğan Merçil gibi otoriteler, bölgesel Selçuklu tarihleri (Suriye ve Kirman) üzerine yaptıkları kıymetli çalışmalarda, taht kavgalarını ilgili coğrafyanın siyasi kaderini belirleyen dönüm noktaları olarak kaydetmişlerdir. Mehmet Altay Köymen ise Büyük Selçuklu Devleti tarihi üzerine yaptığı külliyyatlı çalışmalarda, saltanat mücadelelerini devletin idari mekanizmasının çöküş nedenleri arasında saymıştır. Öte yandan Claude Cahen, konuya daha farklı bir perspektiften yaklaşarak, bu mücadelelerin arka planındaki sosyo-ekonomik dinamikleri ve göçebe-yerleşik çatışmasını ön plana çıkarmıştır.

Tüm bu zengin literatüre rağmen, Selçuklu coğrafyasının tamamına yayılan bu mücadeleleri tek bir "sorunsal" olarak merkeze alan, olayları parçalı değil bütüncül bir yaklaşımla inceleyen müstakil monografların sayısı oldukça sınırlıdır. İncelenmekte olan Dr. Abdullah Bayındır imzalı *Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri* adlı eser, tam da bu literatür boşluğuna odaklanmaktadır. Hiperkitap tarafından yayımlanan çalışma, Büyük Selçuklu Devleti'nden başlayarak Türkiye, Suriye, Irak ve Kirman Selçukluları'nı kapsayan geniş bir perspektifte, iktidar uğruna girilen rekabeti kronolojik ve tematik bir bütünlük içinde sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Abdullah Bayındır'ın eserini, yukarıda zikredilen Selçuklu tarihçiliğinin yerleşik literatürü ışığında eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmaktır. Makale

kapsamında; yazarın konuyu ele alış biçimi, başvurduğu kaynakların çeşitliliği (İbnü'l-Esîr, Râvendî, Aksarâyî vb.), metodolojik tercihleri ve eserin alana sunduğu özgün katkıların düzeyi analiz edilecektir. Eserin, saltanat mücadelelerini tasvir eden bir "anlatı tarihi" mi, yoksa bu mücadelelerin neden ve sonuçlarını irdeleyen bir "analiz tarihi" mi olduğu sorusu, incelememizin temel eksenini oluşturacaktır.

### Kitabın Yapısı ve İçeriği

Dr. Abdullah Bayındır'ın çalışması; giriş ve sonuç kısımları haricinde, Selçuklu hakimiyet sahasındaki siyasi teşekkülleri ve coğrafi dağılımı esas alan beş ana bölüm üzerine kurgulanmıştır. Yazar, saltanat mücadelelerini ele alırken kronolojik bir akış izlemiş, Büyük Selçuklu Devleti'ndeki merkezi kırılmalardan başlayarak periferideki şubelere doğru genişleyen hiyerarşik bir anlatım planı tercih etmiştir.

Kitabın ilk bölümleri, Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluş evresindeki "kolektif egemenlik" anlayışına ve Tuğrul-Çağrı Bey dönemindeki ikili yönetim modeline odaklanmaktadır. Yazar burada, Türk devlet geleneğindeki veraset usulünün, imparatorluklaştırma sürecinde nasıl bir meşruiyet krizine dönüştüğünü; özellikle Alp Arslan ve Melikşah sonrası yaşanan fetret devirleri ve taht kavgaları üzerinden detaylandırmaktadır. Bu kısımda, hanedan üyeleri arasındaki rekabetin, devletin batıya doğru genişleme stratejisini nasıl sekteye uğrattığı üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, Büyük Selçuklu ana gövdesinden kopan veya ona tabi olarak varlığını sürdüren Kirman, Suriye ve Irak Selçukluları ele alınmıştır. Bu şubelerdeki mücadeleler incelenirken, sadece melikler arasındaki çatışmalar değil; aynı zamanda "atabeylik" kurumunun saltanat naipliğinden fiili iktidar ortaklığına dönüşümü ve emirlerin taht değişimlerindeki belirleyici rolleri de muhtevaya dahil edilmiştir.

Eserin son bölümü ise Türkiye (Anadolu) Selçukluları'na ayrılmıştır. Anadolu coğrafyasının kendine has dinamikleri içerisinde şekillenen saltanat mücadeleleri; II. Kılıçarslan'ın ülkeyi on bir oğlu arasında paylaşması örneğinde olduğu gibi, eski Türk veraset geleneğinin en somut uygulamaları ve sonuçları üzerinden işlenmiştir. Yazar, tüm bu bölümlerde İbnü'l-Esîr, Râvendî, Aksarâyî ve Zahîrüddîn Nîşâbü'rî gibi dönemin temel kaynaklarına dayalı bir olay örgüsü inşa ederek, siyasi tarihin bu karmaşık dönemini sistematize etmeye çalışmıştır.

### Yöntem ve Kaynak Kullanımı

Dr. Abdullah Bayındır, çalışmasında temel metodolojik yaklaşım olarak "karşılaştırmalı tarihçilik" yöntemini benimsemiş ve olayları kronolojik bir düzlemde, sebep-sonuç ilişkisinden ziyade oluş sırasına göre aktarmayı tercih etmiştir. Yazar, saltanat mücadelelerini incelerken tümdengelim yöntemini kullanarak, önce Büyük Selçuklu Devleti'ndeki genel resmi ortaya koymuş, ardından bu resmin parçaları olan alt kollardaki (Suriye, Irak, Kirman, Türkiye) yansımalarına odaklanmıştır. Ancak eserin metodolojisine yöneltilebilecek en temel eleştiri; olayların *nasıl* gerçekleştiğine dair gösterilen titizliğin, *neden* gerçekleştiğine dair yapılan analizlerde aynı yoğunlukta sürdürülememesidir. Metin, modern tarihçiliğin gerektirdiği "analitik sorgulama"dan (analytical inquiry) ziyade, klasik İslam tarihçiliğinin "rivayet aktarımı" (narrative transmission) geleneğine daha yakın durmaktadır.

Eserin kaynak tabanı incelendiğinde, yazarın dönemin birincil kaynaklarına (ana kaynaklar) geniş ölçüde başvurduğu görülmektedir. Çalışmanın omurgasını; İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târih*'i, Râvendî'nin *Râhatü's-Sudûr*'u, Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye ve Zahîrüddîn Nîşâbü'rî'nin *Selçuknâme*'si gibi devrin temel kronikleri oluşturmaktadır. Ayrıca Ebû'l-Ferec (Bar Hebraeus) ve Süryani Mikhail gibi gayrimüslim müelliflerin eserlerinden de

istifade edilerek olaylara tek taraflı bakılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Özellikle kaynakların birbirleriyle çeliştiği (örneğin; Melikşah'ın ölümü sonrası Berkyaruk ile Muhammed Tapar arasındaki mücadelelerin tarihlendirilmesi gibi) noktalarda, yazarın farklı rivayetleri karşılaştırarak en makul kronolojiyi inşa etme çabası, çalışmanın güçlü yönlerinden biridir.

Bununla birlikte, kaynak kullanımına dair metodolojik bir eksiklik olarak "kaynak tenkidi" (source criticism) sorunu göze çarpmaktadır. Yazar, başvurduğu müelliflerin siyasi angajmanlarını ve olaylara yaklaşımlarındaki öznelliği metin içerisinde yeterince tartışmamıştır. Örneğin; Râvendî'nin, eserini sunduğu Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev'e yaranmak amacıyla kaleme aldığı övücü ifadeler veya İbnü'l-Esîr'in Zengîler hanedanına duyduğu sempati nedeniyle Selçuklu sultanlarına karşı takındığı mesafeli tutum, modern bir tarihçi tarafından süzgeçten geçirilmelidir. Bayındır'ın çalışmasında ise bu kaynaklar, genellikle "doğru bilginin taşıyıcıları" olarak kabul edilmiş ve metinlerin "söylem analizi" geri planda bırakılmıştır.

Ayrıca kaynak çeşitliliği açısından bakıldığında, eser büyük oranda "vakayiname" (kronik) türü eserlere dayanmaktadır. Saltanat mücadelelerinin en önemli boyutunu oluşturan iktisadi paylaşımı aydınatabilecek sikke katalogları (nümismatik veriler), vakfiyeler veya kitabeler (epigrafik malzeme) gibi "belge" niteliğindeki kaynakların kullanımı sınırlı kalmıştır. Literatürde Claude Cahen veya Osman Turan'ın çalışmalarında gördüğümüz; olayları sadece tarihçilerin anlattıklarıyla değil, devletin ürettiği belgelerle de doğrulama yöntemi, bu çalışmada zayıf kalan bir diğer husustur.

### **Bilimsel Katkı ve Değerlendirme**

Dr. Abdullah Bayındır'ın çalışması, Selçuklu tarihinin en kaotik ve takip edilmesi güç dönemlerini sistematik bir bütünlük içinde sunma gayretiyle dikkat çekmektedir. Yazarın, geniş bir coğrafyaya ve yaklaşık üç asırlık bir zaman dilimine yayılan saltanat mücadelelerini tek bir "sorunsal" etrafında toplama çabası, dağınık haldeki tarihsel verinin derlenip toparlanması adına şüphesiz kıymetlidir. Özellikle farklı Selçuklu şubelerindeki taht kavgalarının kronolojik bir dizgeye oturtulması ile taht kavgalarını, salt siyasi bir kronolojiye hapsetmekten kaçınmış; meseleyi Türk hâkimiyet telakkisi, "Kut" inancı ve veraset sisteminin yapısal dinamikleriyle harmanlayarak bütüncül bir perspektifle sunmuştur. Bu da okuyucuya olayların gelişim seyrini ve hanedan içi ilişkiler ağını takip etme kolaylığı sağlamaktadır. Bu yönüyle eser; tıpkı Faruk Sümer'in Oğuz boylarına dair titiz tasniflerinde veya Coşkun Alp'tekin'in bölgesel siyasi tarih çalışmalarında gördüğümüz veri düzenleme hassasiyetini, daha geniş bir coğrafyaya yayarak sürdürmektedir. Dolayısıyla çalışma, literatürdeki dağınık verileri bir araya getiren işlevsel bir "siyasi envanter" niteliği taşımaktadır.

Eserin literatüre sağladığı katkı bağlamında ise, spesifik olarak Selçuklu coğrafyasındaki saltanat mücadelelerini bu denli kapsamlı bir zaman diliminde merkeze alan müstakil çalışmaların azlığı göz önüne alındığında, çalışmanın alandaki önemli bir boşluğu doldurduğu görülmektedir. Yazarın, parçalı ve dağınık ana kaynakları analitik bir süzgeçten geçirerek oluşturduğu bu sentez, Selçuklu çağındaki iktidar mekanizmalarını ve devletin kurumsal dönüşümünü anlamak isteyen araştırmacılar için güvenilir bir referans noktası teşkil etmektedir. Bununla birlikte, eserin metodolojik tercihlerine yakından bakıldığında, yazarın "neden-sonuç odaklı analitik tarihçilik" (*analytical history*) yerine, "olay örgüsü odaklı tasvir edici tarihçilik" (*descriptive history*) yöntemini benimsediği görülmektedir. Saltanat mücadeleleri gibi, arka planında ciddi hukuki, sosyal ve iktisadi dinamiklerin yattığı bir konu işlenirken, metnin ağırlık noktasının "kimin kimi yendiği" veya "hangi şehzadenin nerede isyan ettiği" gibi askeri-siyasi olay akışına kayması, eserin derinliğini sınırlayan temel faktör olarak görülebilir. Ancak bu durumun, Türk akademik literatüründe Salim Koca'nın Selçuklu

iktidar yapısı üzerine olan çalışmalarında veya Refik Turan'ın siyasi hakimiyet kavramına dair eserlerinde de rastladığımız, "olayın kendisine odaklanan" klasik siyasi tarihçilik geleneğinin bir devamı olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Yine de, Osman Turan'ın eserlerinde gördüğümüz "mefkûre ve devlet felsefesi" analizi veya Mehmet Altay Köymen'in Büyük Selçuklu tarihi çalışmalarında ortaya koyduğu "kurumsal yapı ve bürokrasi" incelemeleri, saltanat mücadelelerini anlamlandırmak için vazgeçilmez bir zemin sunmaktadır. Bayındır'ın çalışmasında olaylar, bu tür yapısal bir zemine oturtulmaktan ziyade, daha çok kroniklerin sunduğu rivayetlerin modern bir dille aktarımı şeklinde tezahür etmiştir.

Öte yandan, literatürde Claude Cahen ekolünün güçlü bir şekilde vurguladığı sosyo-ekonomik dinamikler, bu çalışmada kendisini yeterince hissettirmemektedir. Bilindiği üzere saltanat mücadeleleri sadece bir "taht" kavgası değil; aynı zamanda iktidarı dağıtım, göçebe Türkmenlerin otlak ihtiyacı ve yerleşik bürokrasinin mali beklentileriyle doğrudan ilintili bir "kaynak paylaşımı" savaşıdır. Eserde, şehzadelerin isyanları detaylıca anlatılmasına rağmen, bu isyanları finanse eden ekonomik taban veya isyanların toplumsal kökenleri (Türkmen-İranlı bürokrasi çatışması vb.) üzerine yapılan tahlillerin, siyasi anlatının gölgesinde kaldığı söylenebilir. Dolayısıyla eser, bir "siyasi tarih rehberi" olarak son derece işlevsel olsa da, literatürdeki Kafesoğlu veya Turan çizgisindeki teorik tartışmalara (merkeziyetçilik vs. federatif yapı) yeni bir boyut eklemekten uzaktır.

Bu bağlamda eserdeki en belirgin eksikliklerden biri, bürokratik ve askeri eliten (Gulam sistemi ve Atabeyler) saltanat mücadelelerindeki yapısal rolünün yeterince irdelenmemesidir. Selçuklu iç savaşları, sadece hanedan üyeleri arasındaki bir rekabet değil; aynı zamanda Nizamülmülk ekolünü temsil eden İranlı sivil bürokrasi ile yerleşik devlete entegre olmakta zorlanan Türkmen askeri unsurlar arasındaki bir güç savaşıdır. Aydın Taneri'nin devlet teşkilatı üzerine yaptığı çalışmalarda teorik çerçevesini çizdiği bu bürokratik gerilim, Bayındır'ın eserinde pratik yansımalarıyla (vaka bazında) aktarılmış ancak sistemsal köklerine inilmemiştir. Yazarın atabeylerin "vasilikten hükümdarlığa geçiş" arzusunu anlatırken bu sosyolojik tabanı daha görünür kılması, çalışmayı güçlendirebilirdi. Ayrıca çalışmada, saltanat mücadelelerinin meşruiyet zemini (legitimacy) üzerine yapılan tartışmalar da sınırlıdır. Özellikle Abbasi Halifeliği'nin "menşur" verme yetkisini nasıl bir siyasi manivela olarak kullandığı konusu, olay örgüsü içinde erimiştir. Oysa saltanat kavgaları, sadece kılıçla değil; hutbe, sikke ve halife onayı gibi sembolik iktidar araçlarıyla da yürütülmüştür.

Eserin bir diğer handikapı ise bölümler arası denge sorunudur. Yazarın üslubu akıcı ve anlaşılır olmakla birlikte, akademik bir metinden beklenen "eleştirel mesafe" zaman zaman yerini olayların akışına kapılan bir anlatıcı diline bırakmaktadır. Özellikle Türkiye Selçukluları bölümünde, I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve oğulları dönemindeki taht kavgaları işlenirken, dönemin şartları ve Bizans faktörü gibi dış dinamiklerin iç siyasete etkileri başarılı bir şekilde verilmiş; ancak bu durum diğer bölümlerdeki (özellikle Kirman ve Suriye) anlatımlarda aynı yoğunlukta sürdürülebilmiştir. Bu kısımlarda, Ali Sevim ve Erdoğan Merçil gibi saha uzmanlarının ortaya koyduğu bölgesel dinamikler ve detaylı analizlerin gerisinde kalınması, eserin bütünlüğünü zedeleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Yazarın üslubu akıcı ve anlaşılır olmakla birlikte, akademik bir metinden beklenen "eleştirel mesafe" zaman zaman yerini olayların akışına kapılan bir anlatıcı diline bırakmaktadır. Özellikle Türkiye Selçukluları bölümünde, I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve oğulları dönemindeki taht kavgaları işlenirken, dönemin şartları ve Bizans faktörü gibi dış dinamiklerin iç siyasete etkileri başarılı bir şekilde verilmiş; ancak bu durum diğer bölümlerdeki (özellikle Kirman ve Suriye) anlatımlarda aynı yoğunlukta sürdürülebilmiştir.

Bu da eserin bölümleri arasında, bölgesel literatürün (Ali Sevim, Erdoğan Merçil) kullanım yoğunluğuna bağlı olarak bir denge sorunu olduğunu düşündürmektedir.

### Sonuç ve Değerlendirme

Selçuklu tarihçiliğinin, kaynakların çokluğu ancak bilgilerin dağınıklığı nedeniyle en zorlu sahalarından biri olan saltanat mücadeleleri konusu, Dr. Abdullah Bayındır'ın bu çalışmasıyla ilk kez müstakil ve bütüncül bir monografinin konusu olmuştur. Eserin genel değerlendirmesi yapıldığında; yazarın geniş bir coğrafyaya ve üç asırlık bir zaman dilimine yayılan kaotik olaylar silsilesini, pozitivist tarihçilik anlayışına sadık kalarak kronolojik bir disiplin altına aldığı görülmektedir. Çalışma, Selçuklu hanedanının "siyasi hafızasını" tazelemek ve olaylar arasındaki neden-sonuç bağıını "siyasi düzlemde" kurmak adına literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Özellikle birincil kaynaklardaki (İbnü'l-Esîr, Râvendî, Ahbârü'd-Devle vb.) çelişkili rivayetlerin ayıklanarak tutarlı bir olay örgüsünün inşa edilmesi, eserin en güçlü metodolojik başarısıdır.

Bununla birlikte, eserin akademik konumlandırılmasında metodolojik bir ayırım yapmak zaruridir. Çalışma, "nasıl oldu?" sorusuna cevap veren betimleyici (tasvir edici) tarihçilik açısından doyurucu bir "başvuru kaynağı" hüviyetindedir. Ancak "neden oldu?" sorusuna odaklanan yapısalcı ve analitik tarihçilik açısından değerlendirildiğinde, eser geleneksel sınırların içinde kalmaktadır. Saltanat mücadeleleri; sadece hanedan üyelerinin şahsi ihtirasları değil, aynı zamanda Türk devlet geleneğindeki "kut" anlayışının hukuki belirsizliği, göçebe Türkmenler ile yerleşik İran bürokrasisi arasındaki sınıfsal gerilim ve iktâ sisteminin yarattığı ekonomik paylaşım krizlerinin bir sonucudur. Eserde olayların siyasi ve askeri yüzü (fenomenolojisi) detaylıca işlenirken, bu olayları doğuran sosyo-ekonomik ve hukuki altyapı (epistemolojisi) geri planda kalmıştır. Dolayısıyla çalışma, literatürde Osman Turan veya Claude Cahen gibi isimlerin temsil ettiği teorik derinleşmeden ziyade, mevcut verilerin sistematizasyonuna odaklanmıştır.

Yine de bu durum, eserin değerini azaltan bir "eksiklik"ten ziyade, yazarın konuyu ele alış biçimindeki bilinçli bir "tercih" olarak okunmalıdır. Zira tarihsel analiz yapabilmek için önce sağlıklı bir veri setine ihtiyaç vardır. Bayındır'ın çalışması, araştırmacılara işte bu güvenilir, temiz ve derli toplu veri setini sunmaktadır. Eser, Selçuklu coğrafyasının farklı şubelerindeki (Kirman, Suriye, Irak, Türkiye) iktidar mücadelelerini tek bir potada eriterek, bu alanda yapılacak gelecek çalışmalara (örneğin; "Selçuklu Veraset Hukuku" veya "İç Savaşların Ekonomisi" gibi tematik incelemelere) sağlam bir zemin hazırlamıştır.

Netice itibarıyla *Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri*, ele aldığı dönemin siyasi karmaşasını sistematik bir kurguyla sunması ve dağınık verileri tasnif etmesi bakımından literatüre kayda değer bir katkı sunmaktadır. Geniş bir kaynak havuzundan beslenen eser, Selçuklu veraset sistemini ve taht kavgalarını anlamlandırma sürecinde araştırmacılara derli toplu bir perspektif sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, konuyla ilgili tüm tartışmaları sonlandıran nihai bir metin olmaktan ziyade; dönemin dinamiklerini kavramak ve daha spesifik araştırmalar yapmak isteyenler için işlevsel bir zemin ve yol gösterici bir başvuru kaynağı hüviyetindedir.

### **Etik Kurul Onayı**

Bu çalışma insan ya da hayvan verisi içermediğinden etik kurul onayı uygulanmamıştır.

### **Çıkar Çatışması Beyanı**

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

### **Açık Erişim ve Telif Hakkı**

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) lisansı altında açık erişimlidir.